

**PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING TA'LIM-TARBIYA
JARAYONIDAGI O'RNI**

Shukurov Xursan Gadoyevich
Norova Intizor Haqberdiyevna
matematika fani o'qituvchilari,
BDTU akademik litseyi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim-tarbiya jarayonida pedagogik texnologiyalarning o'ri, yangi innovatsion metodlarni ta'lim sohasiga olib kirishning bugungi kundagi ahamiyati to'la yoritilgan.

Kalit so'zlar: Texnologiya, ta'lim, tarbiya, pedagogik, zamonaviy o'qitish innovatsion metodlar.

Hozirgi kun uzluksiz ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan tub o'zgarishlarni yanada takomillashtirish uchun kompyuter texnologiyasini ta'lim jarayonidagi o'ri, uning pedagogik va psixologik xususiyatlarini ilmiy-tadqiqot misolida yoritish, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish darajalarini yana bir bora ko'rib chiqishni talab etadi. Respublikamizda bo'layotgan ijobiy o'zgarishlar ta'lim sohasida ham ma'lum yangiliklar, tubdan o'zgarishlar bo'lishini taqazo etadi. Haqiqatdan ham, chuqur bilimli, keng dunyoqarashli komil shaxsni tarbiyalash masalasi pedagoglardan yangicha ishlash prinsiplarini amalga oshirishni talab qiladi va katta ma'suliyat yuklaydi.

Barkamol avlod tarbiyasi mamlakatimizda avvalo o'qituvchilar zimmasiga yuklatilgan eng oliyjanob vazifadur. Prezidentimiz nutqida shunday dedi: "Biz komil inson tarbiyasining davlat siyosatining ustuvor sohasi deb e'lon qilganmiz. Komil inson deganda biz, avvalo, ong yuksak, mustaqil fikrlay oladigan xulq-atvori bilan o'zgalarga ibratli, bo'ladigan bilimli ma'rifatli kishilarni tushunamiz". Komil inson, o'qituvchining mashaqqatli mehnatining namunasidir. Sharq allomalari ilmiy meroslarida ham komil inson tarbiyasi doimo munozarali mavzu bo'lib kelgan. Tarbiyalash va o'qitish, garchi ilm- fan ularni farqlasada, bir-biriga bog'liq va ko'p umumiylikka ega. Shu ma'noda uzoq tarixga ega millatimiz "ta'limni tarbiyadan, tarbiyani esa ta'limdan ajratmagan - bu sharqona qarash, sharqona hayot falsafasi" (I.A.Karimov). O'qitishning mazmunini, asosan, dunyo haqidagi bilimlar tashkil etadi. Tarbiyaning mazmunida qadriyatlar, qoidalar, ma'naviy boyliklar ustunlik qiladi. O'qitish, asosan, aql-idrokka ta'sir ko'rsatadi, tarbiyalash esa birinchi navbatta, shaxsning iste'mol sohasiga aylangan. Ikkala jarayon shaxsning ong va hulq-atvoriga birdek ta'sir ko'rsatadi va ijtimoiy rivojlanishiga zamin yaratadi. Qanchalik yaqin bo'lishiga qaramay, bu o'ziga hos jarayonlar bo'lib, ilm-fan ularni tarbiya nazariyasida va didaktik (ta'lim jarayoni) da

alohida ko'rib chiqadi. Bunda o'qituvchi tomonidan zamonaviy shart-sharoitlarga asoslangan holda uslubiy tamoyil va ayniqsa dolzarb hisoblangan butun pedagogik jarayonning yaxlitligi taminlanadi. Tarbiyaning tizimligi - tarbiyaviy jarayonda umumiylikni tashkil etadi, chunki tarbiyaviy jarayonlar bir nechta tizimlarning turli xususiyatlaridan iborat. Aytish mumkinki, tarbiyaviy jarayonlar - bu tarbiyaviy tizim holatlarining ketma-ket almashinuvidir. Tarbiyaviy jarayonni tizimli ravishda ko'rib chiqish, tizim va jarayonning tuzilmaviy xususiyatlarini, shuningdek, ular o'rtasidagi funksional aloqalarning ajratib ko'rsatilishini ifodalaydi. O'qituvchi uchun har bir tarbiyaviy uslubning o'ziga hos xususiyatini, mohiyatini, birining boshqasiga ta'siri natijasida o'zgarishini anglab yetishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Jahon ta'limi amaliyotida qo'llanilayotgan asosiy o'qitish texnologiyalari quyida keltirilgan:

1. O'yinli texnologiyalar.
2. Muammoli o'qitish texnologiyasi
3. Tabaqalashtirilgan o'qitish texnologiyasi.
4. Individuallashtirilgan o'qitish texnologiyasi.
5. Dasturlashtirilgan o'qitish texnologiyasi.
6. Kompyuterli o'qitish texnologiyasi.
7. Modulli o'qitish texnologiyasi.
8. Keys stadi o'qitish texnologiyasi.
9. Kreativ o'qitish texnologiyasi.
10. Rivojlantiruvchi ta'lim texnologiyasi.
11. To'liq o'zlashtirish texnologiyasi.
12. Tizimli faoliyat yondashuvi asosida o'qitish texnologiyalari.
13. Fan bo'yicha faoliyat yondashuvi asosida o'qitish texnologiyalari mavjud.

Darsning samarali bo'lishida o'qituvchining o'quvchi psixologiyasini chuqur bilishi, uning kayfiyatiga yaxshi ta'sir o'tkazib, unda faqat ijobiy emotsiyalarni yuzaga keltirish orqari motivatsiyani oshirib, qiziqishni rivojlantiradigan texnologiyalarni takomillashtirish va yangilarini ishlab chiqib, ulardan darslarda foydalanish lozim. Bugungi kunda kimyo fanidan o'qituvchilar bilimidagi bo'shliqlarni aniqlash va bartaraf etishning zamonaviy, samarali usullari kam o'rganilgan. Darsning eng asosiy qismlari hisoblangan o'tilgan va yangi mavzuni mustahkamlash jarayonida bir topshiriq doirasida ham kimyoviy qonuniyatni bilish, formuladan foydalanish, reaksiyalarni qo'llash, ijodiy qobiliyatni ishga solishga va rivojlantirishga imkon beradigan "Intellect xarita", "Kvest", "Matnli mantiqiy topshiriqlar", "Swot-Tahlil", "Keys-Study" kabi zamonaviy texnologiyalar van topshiriqlarni takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Darsda mavzuni tushuntirish uchun foydalaniladigan ko'rgazmalarning va o'quvchilar uchun tuzilgan topshiriqlarning chizmasi, jadvali, rasmi ko'rinishlarini ishlab chiqish lozim ham o'qituvchi bilimini bo'shliqlarini

to'ldirishga xizmat qiladi. Chunki aynan shunday ko'rinishdagi topshiriqlar va ko'rgazmalar xotirada uzoqroq saqlanishi va mavzuni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Rivojlangan xorijiy davlatlarda kimyo fanining o'qitilish holati tahlil qilinganda ular darslarda ko'proq STEAM-ta'limi elementlaridan foydalanishlari aniqlandi. Bu yo'nalishda bolalarni o'qitishda ularga erkin, xuddi kattalardek munosabatda bo'linadi, turli loyihalar va ko'rgazmalar, lepbuklar tayyorlash bo'yicha topshiriqlar beriladi. Loyiha va ko'rgazmani mustaqil tayyorlash jarayonida o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishlari yanada ortadi, kreativ fikrlash jarayoni rivojlanadi.

Hozirda ta'lim jarayonida eng ustuvor sanalgan texnologiyalardan, muammoli ta'lim texnologiyasi asosan o'quvchilarga mavzularni qiziqarli tarzda tushuntirish, mustahkamlashga imkon beradi. Biroq o'quvchi bilimni tezkor va yoppasiga baholash jarayonida test usullari juda samarali sanaladi.. Yuqorida taklif etilgan metodlar orasida hozirda eng ahamiyatlilaridan biri – bu “Intellect xarita” metodidir. Ushbu metoddan yangi mavzuni tushuntirishda, o'tilgan mavzuni mustahkamlashda birdek foydalanish mumkin. Xaritaning o'rtasida “Markaziy tushuncha” qo'yiladi, keyin undan markaziy tushuncha mohiyatini asoslay oladigan birlamchi tarmoqlar, zarur bo'lganda birlamchi tarmoqda keltirilgan fikrni izohlaydigan ikkilamchi tarmoqlar chiziladi. Ushbu metodda diqqatni yaxshiroq to'plash uchun imkon qadar turli xil ranglardan foydalaniladi. Bu metodning obrazli ko'rinishini yanada kuchaytirish maqsadida turli rasmlar, belgilardan foydalanish mumkin. Yuqori darajada ko'rgazmalilik xususiyatiga ega bo'lgan, o'ziga xos estetik jihatdan e'tiborni torta oladigan ushbu metod inson ongida mavjud tushunchalar ketma-ketligini tartibli ko'rinishda joylashtirilgan ijodiy loyihaviy ishdir. “Intellect xarita” metodining chizmasi. Olingan bilimlarni hayotiy vaziyatlarda qo'llash bilan bog'liq bo'lgan, nazariyani amaliyotga singdirish kompetensiyasi o'z aksini topgan zamonaviy kreativ ko'rinishdagi topshiriqlarni bajarish ko'nikmasini rivojlantirish uchun “Kontekst matnli topshiriqlar” dan darslarda foydalanib borish lozim. Bunday topshiriqlarni tuzishda o'quvchining yoshi, qiziqishlari va dunyoqarashi inobatga olinsa, o'qitilayotgan mavzu kundalik hayotimizda uchraydigan biror voqea, yoki hodisa bilan bog'langan holda tuzilsa maqsadga muvofiq bo'ladi.

Jamiyatda axborot kommunikatsiyon texnologiyalarining jadal sur'atlarda rivojlanib borishi natijasida o'quvchilar ko'p vaqtlarini ta'lim va tarbiyaga umuman aloqasi bo'lmagan kommunikatsiyon texnologik ma'lumotlarga sarflamoqdalar (mobil telefonlar, internet, kompyuter, DVD, Filmfare va boshqalar) ushbu vositalardan oqilona foydalanishni o'quvchilarga o'rgatish, taqiqlangan texnik vositalardan foydalanishni man etish, ularni nazorat etish o'qituvchi va otaonlarning hamkorligidagi vazifalariga kiradi. O'quvchilarning ko'p vaqtlarini olayotgan keraksiz

texnik ma'lumotlarni bartaraf etish uchun faqat yaxshi tashkillashtirilgan dars asosida ish olib borish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati.

1. O'zbekiston Respublikasining ta'lim to'g'risidagi qonuni. Lex.uz. O'RQ - 637-son. 23.09.2020 yil
2. Zamirovna A. N., Bahodirovna Z. R. KIMYO FANIDAN "OQSILLAR" MAVZUSINI O 'QITISHDA ILG'OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING ROLI //PEDAGOGS jurnali. – 2022. – T. 22. – №. 2. – C. 49-51.
3. Рахматов М. С., Рамазанов Б. Г. Исследование синтеза и изучение свойств дивиниловых эфиров салициловой кислоты //Universum: технические науки. – 2021. – №. 12-5 (93). – C. 51-55.